

Racionalnost hipoteze o Bogu

KEITHA WARD, *Zašto gotovo sigurno ima Boga*, prev. Miroslav Fridl, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, siječanj 2010., 218 str.

Zašto gotovo sigurno ima Boga autora Keitha Warda djelo je nastalo kao izravan odgovor na knjigu poznatoga biologa i genetičara Richarda Dawkinsa *Iluzija o Bogu*, što se može vidjeti i iz podnaslova knjige: *Sumnja u Dawkinsa*. Naslov knjige znakovit je i po tome što je istu sintagmu upotrijebio i Dawkins za naslov četvrtoga poglavlja svoga djela uz „malu“ razliku, naime Dawkins rabi negaciju ispred istoga glagola. Na početku knjige Ward kaže kako je ovu promjenu načinio zato što smatra da ona bolje odgovara istini.

Knjigu je na hrvatski preveo Miroslav Fridl, a objavila Kršćanska sadašnjost iz Zagrebu u siječnju 2010. godine. Opseg je knjige 218 stranica, uvezanih u meki uvez, s predgovorom, kazalom, sadržajem i prijedlozima za daljnje čitanje.

Djelo je pisano jednostavnim, konciznim i razumljivim stilom, što je čini preporučljivom literaturom za šire čitateljstvo, a ne samo za one koji se inače bave ovom problematikom.

Građa je raspodijeljena u osam poglavlja koja su tematski svrstana u tri dijela. Prvi se dio bavi drugim poglavljem Dawkinsove knjige. Ward prvo poglavlje počinje ponavljanjem Dawkinsove hipoteze o Bogu kao nadljudskoj i nadnaravnoj inteligenciji koja je namjerno isplanirala i stvorila svemir i sve u njemu, uključujući i nas. Ward se s ovom hipotezom slaže i prelazi na pitanje njezine razumnosti i istinitosti. Dawkins kao glavni dokaz protiv ove hipoteze navodi pretpostavku da neka stvaralačka inteligencija može biti samo krajnji rezultat procesa evolucije, a ne njezin početak. Ward ovo naziva materijalističkim stavom koji je proizvod novovjeke znanosti i koji je po njemu neutemeljen jer suvremeni fizičari uopće nisu sigurni postoji li uopće nešto kao što je tvar i, ako postoji, kakva je njezina priroda. Kao argument protiv materijalizma Ward navodi i problem svijesti. Još jedan dokaz za istinitost hipo-

teze o Bogu Ward nalazi u osobnome objašnjenju svijeta, što on naziva objašnjenjem koje nije svodljivo na znanstveno i ima svoju važnost za želje, nakane i uživanja. Po njemu hipoteza o Bogu povezuje ova dva pristupa. Ward dalje kritizira Dawkinsovu tvrdnju kako je Božje postojanje znanstvena hipoteza tvrdeći da je riječ o metafizičkoj hipotezi koja nema znanstvene elemente zato što nije utemeljena na promatranju ili eksperimentu.

Drugi dio bavi se četvrtim poglavljem Dawkinsove knjige. Na početku drugoga poglavlja Ward spominje argument koji Dawkins preuzima od astronoma Freda Hoylea, a koji glasi kako je vjerojatnost da inteligentni život nastane na zemlji slučajno jednaka vjerojatnosti da uragan koji puše po odlagalištu staroga željeza složi Boeing 747. Zato Dawkins tvrdi da se složeni oblici nisu pojavili slučajno, plod su dugoga procesa evolucije. Dalje Ward suprotstavlja teorije evolucije i inteligentnoga stvaranja i tvrdi kako je znatno veća vjerojatnost da je svijet stvorilo neko svemoćno izvanvremensko biće nego da je slučajno nastao, a k tomu ova je hipoteza i kudikamo jednostavnija i smislenija, pogotovo ako se uzme u obzir osobno objašnjenje svijeta. Ward se potom vraća na Dawkinsov argument o složenosti pišući kako je moguće da je u nekim slučajevima ono složeno vjerojatnije od onoga jednostavnoga ako postoje neki zakoni koji nužno dovode do kombinacija dijelova u cjeline. Ward završava drugo poglavlje navodeći tri smisla po kojima je hipoteza o Bogu elegantna, obuhvatna i ekonomična.

Treće poglavlje naslovljeno „Objašnjenje Boga“ počinje pitanjem o beskonačnome regresu: ako je Bog stvorio svijet, tko je stvorio Boga i tako unedogled. Ward ovaj problem rješava postavljanjem Boga kao vječnoga, neuzrokovanoga bića koje ništa nije moglo dovesti u bitak ili ubiti. Ward ovdje navodi i primjer nužne kornjače, one koja bi bila platonistički ideal svih mogućih kornjača, ali kaže kako je to rješenje previše ekstravagantno i kako je rješenje u obliku Boga znatno suvislije; time se izbjegava golem skup temeljnih fizičkih sila i kompliciranih kvantnih zakona. Budući da temeljni zakoni i stanja svemira nisu tako jednostavna kakvima se ispočetka čine, što čini očiglednom činjenicu da ih ne možemo sve znati, izgleda razumnije prihvatiti hipotezu o Bogu. Ward

ovdje napada i pretpostavku da je uvođenje Boga odustajanje od znanosti jer su mnoga znanstvena otkrića zasluge osoba koji su bili vjernici i koji su tražili opće zakone prirode uvjereni da je svemir stvorio Bog. Kao očit primjer Ward navodi Isaaca Newtona. Daljnju kritiku Ward pruža u obliku protuargumenta Dawkinsu koji tvrdi kako je Bog Staroga zavjeta svadljiv i sitničav. Ward ovdje naglašava nemogućnost vađenja dijelova Biblije iz njihova povijesnoga konteksta i njihovo tumačenje iz današnje perspektive.

Četvrto poglavlje naslovljeno je „Bog i multisvemir“. U njemu autor započinje raspravu pitanjem sudaraju li se ideje Boga i multisvemira te odmah odgovara postavkom da ove dvije ideje mogu postojati usporo i da čak Bog nadopunjuje teoriju multisvemira na mjestima gdje ona najviše zakazuje. Suvremeni teoretičari navode mnoge teorije multisvemira, kao mnogo-svjetsko tumačenje kvantne mehanike Hugh Everetta, zatim hipotezu o širenju svakoga svemira u multisvemiru i njegovo urušavanje da bi se pojavio neznatno drukčiji svemir s neznatno drukčijim setom zakona i konstantâ. Lee Smolin iznio je teoriju po kojoj su svemiri djeca rođena u crnim rupama nekakvim procesom nasumične mutacije. Dawkins također spominje i „inflacijsku hipotezu“ koja govori kako je svaki svemir poput mjehurića; postoji mnogo mjehurića rasprostranjenih u prostoru i moguće u vremenu, gdje bi svi svemiri tvorili multisvemir mjehurića s drukčijim setom zakona u svakome mjehuriću. Hipoteza multisvemira bila bi moguća kada bi postojao skup mogućnosti koji je iscrpan i sveuključujući. Ward tvrdi da takav skup postoji – u božanskome umu. Prednost postojanja u božanskome umu u tome je što Bog zna sve mogućnosti i ne bi dopustio da se događaju one koje su vrlo štetne. Ako i prihvatimo hipotezu o multisvemiru, nikada ne možemo biti sigurni jesmo li u nekome svemiru gdje postoje prirodni zakoni. Ovaj problem rješava postavljanje razumskoga Boga koji će osigurati dovoljnu pouzdanost prirode da omogući ljudsko razumijevanje i predviđanje. Na kraju poglavlja autor tvrdi da Bog sigurno postoji ako je svemir racionalan. Po njemu to nije vjerovanje u nerazumskome smislu nego je najrazumnija hipoteza koja postoji.

Peto poglavlje naslovljeno „Primjedbe i replike“ počinje pitanjem o mogućnosti postojanja čiste svijesti. Ward kaže kako s tim u vezi ne vidi protuslovlje u analitičkome smislu: svijest bez stvari može postojati bez problema. Budući da božanski um djeluje po načelu dobrote, on je složen po sadržaju, ali je jednostavan u smislu koji konačni umovi ne mogu nikako dijeliti. Bog nije složeniji od svemira zato što je svemir sastavljen iz mnoštva kontingentnih dijelova, a kako je Bog nužan, on nije djeljiv. Ward se nadalje bavi pitanjem može li ono nužno proizvesti ono kontingentno. Na taj upit odgovara postavkama da je Bog nužan, sve-moguć, ali i kreativan um koji može odabrati ono stanje stvari koje želi. Bog će uvijek djelovati radi dobra. Ward nadalje spominje mogućnost postojanja univerzalnih dobara i onda prelazi na razloge postojanja zla u svijetu. S tim u vezi spominje Leibnizov argument kako je ovaj svijet najbolji mogući, samo što ga autor malo izmjenjuje pa argument glasi kako je ovaj svijet jedini mogući koji bi dopustio postojanje života na osnovi ugljika, a zlo nastaje kao posljedica naše slobode izbora. Ward na kraju prelazi na potpuno opovrgavanje argumenta o Boeingu 747 navodeći kako Bog nije složen onako kako su složeni materijalni organizmi i kako nije manje od čiste svijesti te zahtijeva drukčije objašnjenje od materijalnih organizama. Budući da svako objašnjenje svemira mora na najlakši mogući način objasniti svoje postojanje, Bog je ovdje najjednostavnije rješenje jer hipoteza o Bogu omogućuje jednostavan i elegantan razlog za postojanje svemira. Na kraju hipoteza o Bogu skladno ujedinjuje znanstvena objašnjenja.

Treći dio knjige odnosi se na treće poglavlje Dawkinsove knjige. Počinje šestim poglavljem u kojemu Ward brani dokaze za Bože postojanje. Počevši od Tominih pet putova, autor naglašava kako je presudno ovih pet putova vidjeti u pravome svjetlu. Ako ih se gleda s pogrješnoga motrišta, onda oni ne mogu imati uspjeha. Potrebno ih je promatrati kao artikulacije ideje o krajnjemu umu kao konačnome, osobnome objašnjenju svemira. Ako se ova mogućnost prihvati kao realna, onda putovi pružaju dobre razloge za prihvaćanje ideje i njezino detaljnije određenje. Dalje filozof prelazi na raspravu o svakome pojedinačnom putu, počevši od putova iz kretanja i uzročnosti pa preko putova iz kontingentnosti i

nesavršenosti do posljednjega puta – iz svrhovitosti. Ward zaključuje tvrdnjom da su putovi dobar napor pri dokazivanju Boga ako pretpostavimo postojanje konačnoga objašnjenja svemira i konzistentnost i koherentnost ideje prvotnoga uma. Ako nam ovi dokazi i izgledaju neistinitima, ne možemo im kao Dawkins odreći dimenziju prosvjećenosti i negirati ih kao vježbanje u racionalnoj i kritičkoj misli višega reda. Što se tiče Anzelmova ontološkoga dokaza, Ward kaže kako je istina da on ne dokazuje postojanje Boga, ali pokazuje Božju nužnost ili nemogućnost. Svrha je ovoga dokaza podsjetiti nas na jedinstvenost i neusporedivost božanskoga bitka.

MATE PENA